

עיונים וביאורים במהות הימים בשבוע הבא
מאת הרב ג'ר' ראובן מלך שווארץ שליט"א
מחבר סדרת הספרים גנת ראובן, עמקי ראובן, מנחת ראובן ומעינת ראובן

איך נתקיים קידוש החודש בזה"ז

להרמב"ן דמה שרבי הלל הנשיא קידש החדשים לכל הדורות לא היה זה קידוש אלא קביעות בעלמא ומשום דמעשה קידוש לא שייך לעתיד ורק בכל חודש שייך לקדש את אותו החודש וע"כ שרבי הלל הנשיא רק קבע את החדשים לעתיד ע"י מה שפסק שכך צריך להיות הקביעות בשנה זו וכך בשנה זו, ומש"כ הרמב"ן שקידש חדשים צ"ל דהכונה שקבע חדשים וכו', ולפיכך הוקשה להרמב"ן דאין קבע חדשים בלי קידוש וע"ז כתב לחדש דהקידוש אינו מעכב ואינו אלא למצוה וממילא כשאי אפשר לקדש אה"נ דלא מתקיים המצוה אבל אפשר לקבוע החדשים גם בלא הקידוש וזהו מה שסיים הרמב"ן "דלפי כל זה נאמר וכו'" והיינו דלפי מש"כ שהקידוש אינו מעכב יש לקיים שיטתו שרבי הלל קבע החדשים לכל הדורות. עכ"ל. הרי דר' שמואל ז"ל דייק בדברי הרמב"ן שס"ל שהלל הנשיא רק קבע החדשים ולא קידשם ושהיינו משום דלא שייך קידוש החודש לעתיד.

והנה שיטת הרמב"ן צ"ב לכאורה, דלמה "קידוש" החודש שייך דוקא כל חודש בחדשו אבל "קביעות" החודש שייך גם לעתיד. ולכאוי"ל דהרמב"ן סובר דהקדושה שמדברים עליו בהלשון "קידוש" החודש היינו קדושת ראש חודש, ובוה יש לחקור האם בעינינו שב"ד יקדשו היום להיות ראש חודש או האם ב"ד רק קובעים מתי יהיה ראש חודש וקדושת ראש חודש חל ממילא. ובוה סובר הרמב"ן דאם בעינינו שב"ד יקדשו היום בקדושת ראש חודש בודאי אי אפשר לפעול חלות קדושה קודם הזמן, ולזה אומר הרמב"ן דלא בעינינו שב"ד יפעלו את הקדושה דגם בלי ב"ד הקדושה יחול ממילא, ורק בעינינו שב"ד יקבעו מתי יהיה ר"ח, וזה שייך לעשות גם קודם ר"ח. וצ"ע בזה.

דאיתא ז"ל שעמד הלל הנשיא האחרון בנו של רבי יהודה הנשיא בן בנו של רבינו הקדוש ותקן לנו חשבון שבידינו וראה שהסמיכה מתמעטת והיא מתבטלת מישראל עמד הוא ובית דינו ויסד זה החשבון המסור בידנו וקדש כל חדשים ועבר כל השנים על פי חשבון הזה וברם זכור אותו האיש לטוב שאלמלא הוא בטלו המועדות ור"ח מישראל שהרי גז"ה שאין לנו מועדות ולא חדשים אלא קדשו אותם ב"ד מומחין וסמוכין ואפי' אנו יודעים קביעות הירח כדאמר' בר"ה אשר תקראו אותם אפי' שוגגין ואפי' מזידין אין לי מועדות אלא אלו ואע"פ שאין מקדשין מועדות ור"ה אלא במועדים שאני הכא דהוי שעת הדחק שיתבטלו כל המועדות ושורת הדין לקדש חדשים זה אחר זה בשעת הדחק בסנהדרין בפ"ק הלכך אחר שנתיישב זה החשבון שבידינו הרי כל ישראל יודעין קביעות הירח. עכ"ל. ועי' גם בחידושי הרא"ה למס' ביצה דף ה ע"א.

הרי דהרא"ה והריטב"א הביאו מהגמ' בסנהדרין דבשעת הדחק אפשר לקדש חדשים זה אחר זה. וצ"ב איפה מצינו זה בגמרא סנהדרין. וראיתי במג"ל לריטב"א בסוכה דאיתא ז"ל (בדף יב ע"א) אמרו לגבי עיבור השנה אין מעברין את השנה לפני ר"ה ואם עיברוה אינה מעוברת אבל מפני הדחק מעברין אותה אחר ר"ה מיד וכתב הרמב"ם בפ"ד מקידוש החודש הי"ג דלחשב אפשר אף לכמה שנים אבל לעבר רק אחר ר"ה, וצ"ע. עכ"ל. וא"כ אפשר דעדיין צ"ב מהו המקור דאפשר לקדש חדשים קודם זמנם.

הנה ראיתי בחי' ר' שמואל במס' סנהד' סימן י' שביאר שיטת הראשונים הנ"ל שקידוש החודש בזה"ז נתקיים ע"י הלל הנשיא באופ"א ז"ל נראה לבאר דבריו (של הרמב"ן בסה"מ שם) דס"ל

הנה היות ושבת פרשת משפטים היא "שבת מברכים" (לפני חודש אדר), וממילא בשבוע הבאה יחול ראש חודש, לכך זה עניינא דיומא לברר איך באמת "חל" ראש חודש בזמנינו. ואני תפילה שכבר קודם להאי ראש חודש תחזינה עינינו בשבוע ית' לציון ברחמים ונראה איך מקדשים החודש ע"פ הראי'.

☆

הנה בזה"ז שאין לנו ב"ד הגדול צריכים לברר איך נתקיים קידוש החודש. והנה הרמב"ן בהשגות לסה"מ מצוה קנ"ג סובר שקידוש החדשים שלנו הוא ע"פ קבלת הגאונים שהלל הנשיא נכד ר"י הנשיא בראותו שמתבטלת הסמיכה עמד וקידש כל החדשים ע"פ חשבון זה עד ביאת הגואל וע"ז אנו סומכין. עי' בתשו' רב האי גאון מובא בס' העיבור לראב"ח הנשיא שער ז'. ועי' בס' שקל הקודש בפ"ה מהל' קידוש החודש שכתב דהרבה ראשונים סוברים כשיטה זו. עיי"ש.

הנה לפי שיטה זו צ"ב איך הלל קידש כל החדשים, הרי לכאורה קידוש החודש צריך להיות בזמנו. והנה ראיתי בריטב"א במס' ר"ה דף יח ע"א דאיתא ז"ל עכשיו בזמן הזה אנו יודעין בקביעה דירחא שהרי עמד הלל הזקן הנשיא אחרון שהיה בישראל בנו של ר' יהודה נשיאה בן בנו של רבינו הקדוש כשראה הסמיכות מתמעטות ושלא יהא לישראל ב"ד בקדוש החדש עמד ועבר כל השנים ע"פ חשבון וקדש כל החדשים וכל המועדות כי מפני הדחק רשאי לקבעם קודם זמנם כדאיתא בסנהדרין וגם שלא ע"פ ראייה וזכור אותו האיש לטוב שאלמלא הוא בטלו מועדות ור"ה מישראל שאין לנו מהם אלא בקדוש ב"ד סמוכין כדאמרו נמצא שכולנו יודעין עכשיו קביעה דירחא ממש. עכ"ל. וכן עי' בריטב"א במס' סוכה דף מג ע"א

שיטת הרמב"ם דקביעות החדשים נעשה בזה"ז

ע"י בני א"י

למדו איש מאיש ממושה רבינו שכך הוא פירוש הדבר עדות זו תהיה מסורה לכם ולכל העומד אחריהם במקומם אבל בזמן שאין שם סנהדרין בארץ ישראל אין קובעין חדשים ואין מעברין שנים אלא בחשבון זה שאנו מחשבין בו היום,

על הראייה ועיבור השנה מפני הזמן או מפני הצורך אין עושין אותו אלא סנהדרין שבארץ ישראל או בית דין הסמוכים בארץ ישראל שנתנו להן הסנהדרין רשות שכך נאמר למשה ולאחרן החדש הזה לכם ראש חדשים ומפי השמועה

הנה ידוע שהרמב"ם חולק על הראשונים הנ"ל ולא ס"ל שהלל קבע כל החדשים עד ביאת הגואל, והוא ביאר קביעות החדשים בזה"ז באופ"א לגמרי, עיין ברמב"ם בריש פ"ה מהל' קידוש החודש דאיתא ז"ל כל שאמרנו מקביעות ראש החדש

ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא שבזמן שיש סנהדרין קובעין על הראייה ובזמן שאין שם סנהדרין קובעין על חשבון זה שאנו מחשבין בו היום ואין נזקקין לראייה וכו', זה שאנו מחשבין בזמן הזה כל אחד ואחד בעירו ואומרים שראש חדש יום פלוני ויום טוב ביום פלוני לא בחשבון שלנו אנו קובעין ולא עליו אנו סומכין שאין מעברין שנים וקובעין חדשים בחוצה לארץ ואין אנו סומכין אלא על חשבון בני ארץ ישראל וקביעתם וזה שאנו מחשבין לגלות הדבר בלבד הוא כיון שאנו יודעין שעל חשבון זה הן סומכין אנו מחשבין לידע יום שקבעו בו בני ארץ ישראל איזה יום הוא וקביעת בני ארץ ישראל אותו הוא שיהיה ראש חדש או יום טוב לא מפני חשבון שאנו מחשבין. עכ"ל. הרי מבואר ברמב"ם דקביעות החודש בזה"ז נעשה ע"י בני א"י שהם שם בזה"ז. וכ"ה גם בסה"מ מצוה קנ"ג.

הנה יל"ע, למעשה, לפי הרמב"ם מתי בני א"י קובעים בפועל היום לר"ח בזה"ז. ואפשר דכשכני א"י אומרים ר"ח פלוני יהיה ביום פלוני בשבת שלפני ר"ח זהו קביעות החודש לפי הרמב"ם. ועיין בסידור אוצה"ת בפירוש תיקון תפילה שכתב דלפי נוסח ר' עמרם גאון אומרים היום ר"ח פלוני בר"ח עצמו ולא בשבת שלפני ר"ח, ועיי"ש שבאמת רצה לומר דהיינו מדין קידוש החודש. אבל י"ל דהיינו דוקא לר' עמרם שאומרים היום ר"ח פלוני בר"ח עצמו, אבל למנהגינו שאומרים אותו בשבת שלפני ר"ח עדיין צ"ב איך נתקיים קידוש החודש בזה"ז, ועכ"פ הרמב"ם לא הזכיר בשום מקום דמכרזים ראש חודש פלוני יהיה ביום פלוני בשבת שלפני ר"ח, ובע"כ שיש ביאור אחר מתי קובעים ר"ח.

ואפשר דכשכני א"י מתפללים תפילת ר"ח חוקראים קריאת התורה דר"ח זהו עצמו קביעות ראש חודש. ועי' ח'י' ר' שמואל למס' סנהדרין שם דאיתא וז"ל ולכא"ז צ"ל דקביעות בני א"י היום היא מה שבני א"י אומרים בתפלתם יעלה ויבא. עכ"ל. עע"ש.

וא"כ אפשר דבאמת למדנו שיש עוד קיום בתפילת ר"ח, דחוץ מהקיום הרגיל דתפילה גם מקיים בזה קביעות ראש חודש.

אבל יש להעיר בזה, דהנה עי' בפ"ה מהל' קידוש החודש ה"ה ובסה"מ מצוה קנ"ג דמבואר ג' פעמים בדברי הרמב"ם דבעינן שב"ד יקבעו את החודש אפילו בזה"ז, ולכאורה ברכת החודש בבית הכנסת בשבת שלפני ר"ח או תפילת ר"ח וקריה"ת בבית הכנסת אינה קביעות בית דין. וא"כ עדיין צ"ע איך נתקיים קביעות החודש בזה"ז.

[אלא דראיתי דכשר' שמואל כתב כנ"ל דקביעות בני א"י היום היא ע"י מה שבני א"י אומרים בתפלתם יעלה ויבא דהוא בא להסביר איך נעשה קביעות בזה"ז ע"י בית דין, ועיי"ש שסיים "דהוי כבית דין שאומר יעלה ויבא". וצ"ב בזה איך הוי אמירת יעלה ויבא בתפילה כאמירת ב"ד. וצע"ע בזה.]

והנה אף דהבאנו הרבה מקורות כנ"ל דלהרמב"ם בעינן שבית דין יקבע חדשים בזה"ז, אבל עיין בפ"א מהל' קידוה"ח ה"ה דאיתא וז"ל אין ראיית הירח מסורה לכל אדם כמו שבת בראשית שכל אחד מונה ששה ושובת בשביעי אלא לבית דין הדבר מסור עד שיקדשוהו בית דין ויקבעו אותו היום ראש חדש הוא שיהיה ראש חדש שנאמר החדש הזה לכם עדות זו תהיה מסורה לכם. עכ"ל. ולכא"ז משמע דרק כשיש "ראיית הירח" ו"עדות" אז אין קביעות ראש חודש מסור לכל אדם, וא"כ

בזה"ז דליכא ראיית הירח וליכא עדות לכאורה קביעות ראש החודש שפיר הוי מסור לכל אדם ולא בעינן בית דין כלל.

ושו"ר ברמ"ה בסנהדרין דף יא ע"א דאיתא וז"ל ומשחרבה א"י בסוף חכמי תלמוד ולא נשאר שם ב"ד קבוע לישא וליתן בעיבור שנים ובקביעות חדשים חזר כל אחד ואחד לעבר שנים ולקבוע חדש לעצמו על החשבון הזה שאנו חושבין היום ולא מדעת עצמן אלא הל"מ שכל זמן שב"ד קבועים בא"י מעברין שנים ע"פ הסימנין וכו' וקובעין חדשים על פי הראיה אבל בזמן שאין שם סנהדרין בא"י אין קובעין חדשים ואין מעברין שנים אלא על החשבון הזה שאנו מחשבין בו היום וכן כתב הרב רבי משה נ"ר בר' מימון נ"ע בהל' קידוה"ח. עכ"ל. הרי להדיא ברמ"ה דכל א' וא' קובע ראש חודש בעצמו ולא ע"י בית דין. אלא דיש לצדד דאין ראי' מהרמ"ה לשיטת הרמב"ם עצמו, דהא בדברי הרמ"ה מבואר דרק בעינן הקידוש בא"י בזמן שמקדשים ע"פ הרא"י אבל בזה"ז לא בעינן קידוש בא"י כלל, וזהו דלא כשיטת הרמב"ם הנ"ל דאפילו בזה"ז הקביעות היא דוקא בא"י. וא"כ י"ל דדוקא להרמ"ה דליכא קידוש בא"י הוא דס"ל דלא בעינן ב"ד דהא חזינן דכל דיניי "מי סגי לקבוע החודש" לא נאמרו לענין בזה"ז דלכך גם בני חו"ל סגי. אבל להרמב"ם דדיניי "מי סגי לקבוע החודש" נאמרו גם לזה"ז, דלכך בעינן בני א"י, אפשר דהוא הדין דבעינן ב"ד.

אלא דאף אם אין ראי' מהרמ"ה להרמב"ם עדיין יש סתירה, לכאורה, בדברי הרמב"ם עצמו אם בעינן ב"ד בזה"ז וכנ"ל. וכן קשה דאם באמת בעינן ב"ד לפי הרמב"ם הרי לא מצינו שום בית דין בא"י שקובעים את החודש בזה"ז.

הצד דהסכמת כל ישראל מועיל במקום ב"ד

משמע ברמב"ם דכשאין מקדשים ע"פ הרא"י דאין הקביעות מסור לבי"ד, דלהנ"ל י"ל דלעולם בעינן ב"ד גם בזה"ז אבל לא בעינן ב"ד כדן ב"ד רגיל אלא הוי ב"ד ע"י הקיבוץ הכללי.

והנה נוסח הנ"ל הוא לפי משמעות דברי המשך חכמה שיש לקיבוץ כללי עצמו דין ב"ד, ועיין בשו"ת אבני נזר חאו"ח סי' ש"יא שהביא לשון הקדמונים לענין חזרת הסמיכה, ועיי"ש דאיתא וז"ל שהרב הולך לשיטתו שהוא סובר שאם נתקבצו כל חכמי א"י יכולין לסמוך מי שירצה ועתה כשקובעים ואומרים יום פלוני הוא ר"ח או יום פלוני הוא מועד הו"ל כאלו מסכימים כולם שחכמייהם יהי' מסוכים לענין קידוה"ח וקביעות המועדים שיכולין הם לסמוך סמוך אחד לקצת דברים ולקצת דברים לא יהיה סמוך ובודאי שבענין כזה אין שום חילוק בין חכמים בין המון העם שבא"י שאין מי מהם שלא יסכימו שיהיה חכמייהם סמוכין לזה הענין וכו' הכוונה שאע"פ שלא יהיה שם בית דין בפירוש אנו סהדי מן הסתם שכל החכמים וכל ישראל מסכימים שיהיה הראשים מהם סמוכים לענין קביעות החדשים ואע"פ שלא יפרשו. עכ"ל. הרי דגם לשיטה זו, הרמב"ם בדין קידוש החודש אזיל לשיטתו מדין סמיכה, אבל לשיטה זו משמע דאין לקיבוץ כללי עצמו דין ב"ד ואין הקיבוץ כללי קובעים את החודש, אלא שע"י הסכמת הקיבוץ

ב"ד סמוך אף בארץ ישראל אנו מקדשין חדשים עפ"י חשבון, היינו שאנו יודעים שבני ארץ ישראל מקדשים יום זה לר"ח עפ"י חשבונם, והטעם שאם אין ב"ד סמוך תליא רק בבני ארץ ישראל הוא דשיטת רבינו בפהמ"ש (סנהדרין פ"א) ובחבורו (הל' סנהדרין פ"ד הי"א) בהכרע כי אם רצו ישראל שבא"י לסמוך זקנים הרי הם מוסכמים א"כ בקידוש החודש סגי בחשבון בני א"י שחזינן שדין סמוכין יש לקיבוץ הכללי להסמיך זקנים כמו ב"ד סמוך א"כ חשבונם כדן חשבון ב"ד סמוך וזה נכון בס"ד, ועיין וראה כי דיני סמיכה המה דומים להלכות קידוש החודש ובה סרו תמו הקושיות והמבוכות אשר העיר הרמב"ן וחשב להרמב"ם לטועה חלילה. עכ"ל. הרי שכתב שחזינן מדין "סמיכה" שיש לקיבוץ הכללי בארץ ישראל דין ב"ד, ועפ"ז כתב דהקידוש החודש נעשה ע"י הקיבוץ הכללי. ולפ"ז מיושב למה אע"פ דבעינן ב"ד אפ"ה לא מצינו ב"ד שקובעים החודש בזה"ז, דבזה"ז הקיבוץ כללי הוא במקום הב"ד וא"כ קביעות החודש נעשה ע"י הקיבוץ הכללי, ולעולם שפיר אפשר לומר דקביעות החודש נעשה ע"י ברכת החודש או ע"י תפילת ראש חודש. ולפ"ז י"ל דמיושבת הסתירה הנ"ל בדברי הרמב"ם, דהרמב"ם כתב בהרבה מקומות דבעינן בית דין בא"י אפילו בזה"ז, ומאידיך גיטא

הנה נראה בכל זה דהנה מהו הביאור בזה דהסכמת כל ישראל מועיל לקידוש החודש. הנה עיי"ש דהתקון תפילה בסידור אוצר התפילות כתב דהסכמת כל ישראל מועיל מדין מיוחד דיני קידוש החודש, דילפינן מ"דברו אל כל עדת בני ישראל, יעו"ש. ולפ"ז באמת קשה מלשונות הרמב"ם הנ"ל דמבואר דבעינן ב"ד.

אבל עיין במשך חכמה בפ' בא (שמות י"ב:ב) דאיתא וז"ל החודש הזה לכם וכו' בספר המצוות לרבנו מ"ע קנ"ג האריך רבינו ורמב"ן שם השיג יעו"ש, ולענ"ד העיקר כשיטת רבינו וידו החזקה ובקיצור דשיטתו כן הוא הקביעות על פי חשבון כפי שאנו מונים עתה אף שלא נראה לשום אדם ביום שלשים מקודש החודש ועפ"י הראיה אם לא באו עדים מעובר וזה הלכה למשה מסיני שכ"ז שסנהדרין קיימין צריך דוקא להתקדש עפ"י ראייה שאם לא יבואו עדים ויעידו לפנינו אינו מקודש רק מעובר, אבל בזמן שאין סנהדרין וכו' כשאין ב"ד סמוך ואין מי שיקבל העדות מתקדש דוקא עפ"י חשבון, ולכן קאמר והשתא דידיעין בקביעה דירחא (ביצה דף ד ע"ב) פירוש שגם בא"י אין ב"ד סמוך רק מחשבין עפ"י חשבון ולא מפני שהיום בקיאיין יותר א"כ גם אנו מחשבין ודו"ק, אולם מי צריך לקבוע וכו' אם אין סנהדרין וכו' והשתא שאין

כללי יש אנו שהדי שכולם רוצים לסמוך חכמיהם להאי ענין והוי כאילו סמכו ב"ד להאי ענין. ויל"ע אם יש נפק"מ בין המשך חכמה להאי שיטה.

[הנה ראיתי שיש נפק"מ לדינא מהא דילפינן דין קידוש החודש מזין הסמיכה, דעי' בס' קובץ מועדים חלק ר"ח בדברי הג"ר יעקב חיים יפה'ן ז"ל דאיתא זת"ל והנה הרמב"ם בפ"ד מסנהדרין ה"ו כתב דכל א"י שהחזיקו בה עולי מצרים ראוי לסמיכה ולפי הנתבאר ברור דבזה"ז יהיה שייך דין זה גם לגבי קידוש החודש. ע"כ. דהיינו נפק"מ מהנ"ל היא ד"ארץ ישראל" לענין קידוש החודש היינו א"י שהחזיקו בה עולי מצרים.]

אלא שיש להעיר בזה, דהא עי' בהל' סנהדרין פ"ד ה"א דאיתא וז"ל נראין לי הדברים שאם הסכימו כל החכמים שבארץ ישראל למנות דיינים ולסמוך אותם הרי אלו סמוכים ויש להן לדון דיני קנסות ויש להן לסמוך לאחרים אם כן למה היו החכמים מצטערין על הסמיכה כדי שלא יבטלו דיני קנסות מישראל לפי שישאל מפוזרין ואי אפשר שיסכימו כולן ואם היה שם סמוך מפי סמוך אינו צריך דעת כולן אלא זן דיני קנסות לכל שהיה נסמך מפי בית דין והדבר צריך הכרע. עכ"ל. הרי דהרמב"ם סיים דבריו ש"הדבר צריך הכרע" וז"ל אך אפשר לומר דזהו היסוד לדבריו בהל' קידוש החודש, הרי לא ברירא ליה חידושו לגבי סמיכה. וי"ל דכבר האריכו המפרשים להסתפק בפירוש הני מילים "הדבר צריך הכרע", ועי' בפהמ"ש בפ"ק דסנהדרין דאיתא וז"ל ולענין אם צריך שיהיה השלשה סמוכין ואז יהיו יכולים לסמוך שום אדם יש בזה ספק, ומה שנתבאר מן התלמוד שיהיה הגדול שבהם סמוך ויצרף עמו שנים ויסמוך מי שירצה, ויראה לי כי כשתהיה הסכמה מכל החכמים והתלמידים להקדים עליהם איש מן הישיבה וישמו אותו לראש ובלבד שיהא זה בא"י כמו שזכרנו, הנה האיש ההוא תתקיים לו הישיבה ויהיה סמוך ויסמוך הוא אחר כן מי שירצה, שאם לא תאמר כן אי אפשר שתמצא ב"ד הגדול לעולם לפי שנצטרך שיהיה כל אחד מהם סמוך על כל פנים, והקב"ה יעד שישבו כמו שנאמר ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועצין כבתחילה אחרי כן יקרא לך עיר הצדק, וזה יהיה בלא ספק כשיכון הבורא

יתברך לבות בני אדם ותרבה זכותם ותשוקתם לשם יתברך ולתורה ותגדל חכמתם לפני בא המשיח כמו שיתבאר זה בפסוקים הרבה במקרא. עכ"ל. הרי מבואר דזהו פשוט להרמב"ם דהסכמת כולם מועיל לסמיכה והספק הוא לגבי אם בעינן סמוך א' או שלשה, וא"כ גם בהל' סנהדרין י"ל דזהו כוונתו. ולעולם א"ש לומר דדבריו בהל' קידוש"ח הם לטעמי' מדבריו לענין סמיכה.

עיין בקונטרס דברי סופרים לר' אלחנן ז"ל סימן ב' דמייירי לגבי האי יסוד ד"הסכמת כולם" הוי כמו ב"ד, ועיי"ש שהעיר דמאי אולמיהו דחכמי ארץ ישראל יותר מחכמי חוץ לארץ. והנה ראיתי שבפהמ"ש בבכורות פ"ד מ"ג לכא' יש בזה ביאור וז"ל וכבר ביארנו בתחילת סנהדרין שאינו נקרא ב"ד בשם מוחלט אלא סמוך בא"י בין שיהיה סמוך מפי סמוך או הסכימו בני ארץ ישראל למנות אותו ראש ישיבה לפי שבני א"י הם הנקראים קהל והקב"ה קרא אותן כל הקהל ואפי' היו עשרה אנשים ואין משגיחין לזולתן שבחוצה לארץ כמו שבארנו בהוריות. עכ"ל. (דבריו בהוריות הם בפ"א מ"ה רק בפהמ"ש החדשים.) הרי דהרמב"ם ביאר דרך בעינן הסכמת בני א"י משום דרק הם נקראו "קהל". ועי' בס' קובץ המועדים הנ"ל בדברי הג"ר יעקב חיים יפה'ן שביאר וז"ל והיינו דסמיכה זה ענין של קהל ואין נקרא קהל אלא אותן שבא"י דאותן שבחו"ל יחידים ניהו וזהו כחם של בני א"י ומבואר לפ"ז ג"כ מה שכתב הרמב"ם דהקב"ה קרא אותם כל הקהל ואפילו היו עשרה אנשים והיינו דלקהל ועדה בעינן עשרה אנשים וכמו שמצינו בשחיטת פסחים דאין הפסח נשחט בפחות מעשרה אנשים בכל כת וכתבנו דגם מה שקידוש החודש תלוי בא"י הוא מטעם זה דבני א"י הם הם הקהל וכיון דבעינן רשות כל ישראל ממילא צריך דוקא בני א"י דרק הם נחשבין לקהל וכו', (עיין) בפרקי דר"א (דאיתא) עלה עזרא והקהל עמו רצה יחזקאל לעבר שנים בחו"ל א"ל הקב"ה בן אדם בית ישראל יושבים על אדמתם ואתה מעבר בחו"ל וכו' והנה הפרקי דר"א בהך דרצה יחזקאל לעבר שנים בחו"ל מיייתי מקרא דבית ישראל יושבים על אדמתם דא"א לעבר בחו"ל ובירושלמי בכורים פ"ג ה"ג גרסינן שמעתי שאין

ממנים זקנים בחו"ל א"ר לוי ולא מקרא מלא הוא בן אדם בית ישראל יושבים על אדמתם הא כל ישיבה שלך לא יהא אלא על אדמתם הרי דמהך קרא דבית ישראל יושבים על אדמתם דרשינן הן לענין סמיכה דאין ממנים זקנים בחו"ל והן לענין קידוש החודש דאין מעברין בחו"ל וזהו להדיא כדברינו דשני דינים אלו יסודם שוה דבעינן קהל וקהל מיקרו דוקא יושבי א"י, ועיי"ש עוד דעפ"ז יש תוספת ביאור גם בהנפק"מ הנ"ל ד"ארץ ישראל" לקידוש החודש היינו מקומות שכבשו ע"מ, דהרי טעם הרמב"ם דא"י של כיבוש ע"מ ג"כ נחשבת א"י לענין סמיכה ודאי דהוא משום דגם בכיבוש ע"מ שם "קהל" על יושביה דהא בקרא דוכל ישראל עמו קהל גדול שהביא הרמב"ם בפהמ"ש בבכורות כתיב בהדיא מלבוא חמת עד נחל מצרים. ולפי זה א"ש יותר מה שכתבנו לעיל דאין ראוי משיטת הרמ"ה לשיטת הרמב"ם עצמו. דלפי הנתבאר נמצא דלהצריך בני א"י ולהצריך ב"ד הם ממש תלויים זב"ז, דהיינו לפי הרמ"ה דקביעות החודש נמסר לכל א' וא' א"כ בודאי לא בעינן בני א"י משום דכל המעלה של בני א"י הוא שאינן כיחידים, וא"כ אם חזינו ברמ"ה שהוא סובר דגם בני חו"ל סגי לקידוש החודש א"כ מובן מאד למה כתב דכל א' וא' קובע לעצמו ואין מזה רא' שגם הרמב"ם שסובר דבעינן בני א"י יסבור דכל א' וא' קובע לעצמו. אלא דיש להעיר בכל זה דהנה עיין לשונות הרמב"ם הנ"ל בספ"ה מהל' קידוש החודש ובסה"מ דלכא' משמע דהא דאזלינן בתר בני א"י בזה"ז היינו משום דין פרטי בהל' קידוש החודש ולא משום דין כללי דרק בני א"י הם קהל, ולפי הנתבאר זהו הערה על כל הדרך של המשך חכמה בביאור דברי הרמב"ם, דחזינו דלגבי סמיכה הטעם דאזלינן בתר בני א"י הוא משום דרק הם איקרי קהל, אבל לגבי קידוש החודש הוא דין פרטי מדיני קידוש החודש דכי מציון תצא תורה, וא"כ משמע שאין ב' דברים אלו תלויים זב"ז. וא"כ אפשר דבעינן ביאור אחר איך שייך לומר דב"ד שבא"י מקדשים החודש בזה"ז.

וא"כ עדיין צ"ע אם אפשר לומר דקביעות ראש חודש נתקיים בזה"ז ע"י ברכת החודש או ע"י תפילת ראש חודש.

האם יש נפק"מ מגדר זה בברכת החודש ותפילת ראש חודש

וכנ"ל, ויל"ע אם יש מזה איזה נפק"מ, דהיינו מהו הנפק"מ בפועל מזה דבני א"י, (או אפילו בני חו"ל וכדלקמן.) קובעים את החודש ממש בתפלתם.

באבני נזר סוברים דהוא נתקיים ע"י הסכמת כל ישראל. ולפ"ז לכא' מוכח דקביעות ראש חודש נתקיים ע"י איזה דבר שאנו אומרים בסדר תפילתנו

הנה בשיטת הרמב"ם עצמו צע"ע איך נתקיים קביעות ראש חודש בזה"ז וכנ"ל, אבל למעשה ראינו דהתיקון תפילה והמשך חכמה והשיטה שהובאה

הצד דאפילו בני חו"ל קובעים החודש בתפילת ר"ח שלהם

וביאור הדברים, דעיין במס' ראש השנה דף כא ע"א דאיתא לוי אקלע לבבל בחדסר בתשרי אמר בסים תבשילא דבבלאי ביומא רבה דמערבא אמרי ליה אסהיד אמר להו לא שמעתי מפי בית דין מקודש. ועיין בתוס' ד"ה לוי שכתבו וז"ל וא"ת

א"י קובעים את החודש, ובני חו"ל אינם קובעים את החודש, ואפ"ה לכא' לא מצינו שום ייחוד לבני א"י בדיני ראש חודש. וצ"ע. ומהא דאין שום ייחוד לבני א"י משמע דבאמת סבירא לן דגם בני חו"ל קובעים את החודש.

הנה אפשר דיש דרך לומר דלהלכה גם בני חו"ל קובעים את החודש ממש בזה"ז. דהנה אף דראינו דברמב"ם מבואר דרק בני א"י קובעים את החודש, אבל יש להעיר דלפ"ז לכא' היה צריך להיות איזה ייחוד לבני א"י בדיני ראש חודש דהרי בני

והיאך יניחם לאכול ויש כאן ודאי איסור כרת דאורייתא וז"ל התנן לקמן בפרק שני אשר תקראו אתם מקראי קדש בין בזמנן בין שלא בזמנן ואמרוני בגמ' אתם אפי' שוגגים אתם אפי' מזידיים ואפי' מוטעין. עכ"ל. וכה"ל בעוד ראשונים.

ועיין בטורי אבן שהקשה על דברי התוס' וז"ל ואני תמה מאוד ע"ז וכי אפשר לומר שכל א' יעשה המועדות כפי דעתו ויהי' לאלו מועד ובכרת על אכילת יוה"כ וחמץ בפסח ולא ייהי' יום חול וכן לענין שאר מועדות נמצא ישראל נעשים אגודות אגודות ונתת תורת כל אחד ואחד בידו וח"ו לומר כן והיה דאשר תקראו בין בזמנן בין שלא בזמנן אין לך מועדות אלא אלו היינו שמחוייבין כל ישראל לשמור יום המועד כפי קביעת ב"ד אע"פ שקבעו ע"י טעות אבל אם איזה מדינה או עיר עשו קביעות לעצמם שלא בקביעות ב"ד שבא"י הא ודאי אינו כלום. עכ"ל.

וראיתי מביאים ביאור אחד לענין זה מספר יסוד עולם מאמר ד' (ואינו תח"י) וז"ל ודע כמו שהיה ראיית הלבנה החדשה את לאותם העושים על פיה בקידוש החודש וקביעת המועדים בזמן ההוא כפי מה שבררנו כך היה אז רגע המולד המתוקן ע"פ החשבון ומדה לאות ולסימן לאלו בני הגולה הרחוקים שלא היו השלוחין מגיעין אליהם וכל זה היה מסורת וקבלה בידם מהר סיני והיו עם זה בני המקומות הרחוקים האלה בזמן ההוא עומדין ומצפין ואם יבא להם שום אדם מא"י ויעיד להם על היום מימי השבוע שקבעו ב"ד בו ר"ה היו מקבלים ממנו וקובעים יוה"כ"פ והסוכות על פיו ביום שקבעוהו ב"ד וכך היו נוהגים בו בקביעת פסח ג"כ כי הא דתניא בא א' מסוף העולם ואמר קדשו ב"ד החודש נאמן וכו' כי ביום א' היו קודמין הני בבל בכל זמן ההוא בקביעת ר"ה ויה"כ על בני א"י הקובעים ע"פ הראי', הוא מה שאמרו בתלמוד ר' לוי איקלע לבבל בחד סרי בתשרי וכו'. עכ"ל. הרי מבואר בדברי היסוד עולם שיש דין בעצם שכל זמן שלא מגיעים השלוחים מא"י, בני חו"ל קובעים החדשים ע"פ החשבון שבידם, ודלא כהרמב"ם שסובר דהחשבון של בני חו"ל היינו גילוי מילתא בעלמא. א"כ אפשר דאנו סוברים למעשה כהאי יסוד של היסוד עולם ולפ"ז בזה"ל גם בני חו"ל קובעים החדשים לעצמם ע"י ברכת החודש או תפילת ראש חודש.

[הנה גם לפי שיטת הרמ"ה י"ל דגם בני חו"ל קובעים החודש בברכת החודש או בתפילת ר"ח, דהנה ראינו לעיל דהרמ"ה באמת חולק על עצם שיטת הרמב"ם וסובר דבזה"ל ליכא שום דין דקידוה"ח הוא דוקא בבני א"י, ולהרמ"ה

קביעות החודש הוא גם בבני חו"ל בזה"ל. אלא דצע"ע לברר שיטת הרמ"ה, דברמ"ה משמע דקביעות החודש תלוי בכל אחד שקובעים החדשים לעצמו, ולא בעינן הסכמת כולם. וקשה האם כל א' יכול לנהוג ראשי חדשים ומועדים ביום נפרד משאר הציבור. ואפשר דגם הרמ"ה מודה דבעינן שע"כ"פ כל הציבור יסכימו על אותו יום. וצע"ע.]

הנה ידוע שבשנת ד' אלפים תרפ"ב היתה מחלוקת בין אהרן בן מאיר שהיה ראש ישיבה בא"י ורס"ג שהיה ראש חכמי בבל לענין קביעת שנים תרפ"ב תרפ"ג תרפ"ד. לפי הקביעות של רס"ג שהוא כפי חשבון דידן יוצא דבשנת תרפ"ב ראש השנה ביום ה' ופסח ביום ג'. אבל אהרן בן מאיר הכריז שפסח בשנה זו יחול ביום א' לא ביום ג'. [לפי חשבון דידן (שלבסוף כ"ע קיבלו שיטת רס"ג) ראש השנה נדחה מיום המולד אם הוא "מולד זקן", דהיינו אם המולד חל אחרי חצות היום אז הוא נדחה למחרתו, אבל בן מאיר סבר שיש להוסיף על זמן הדחיה עוד תרמ"ב חלקים ואכמ"ל בזה.]

והנה באותה שנה לפי הרמב"ם לכאורה בני בבל היו צריכים לעשות למעשה כבני א"י, דהא לפי הרמב"ם אין בני חו"ל קובעים המועדים אפילו בזה"ל כלל, אלא הם סומכים על הקביעות של בני א"י, וכיון שלפי בני א"י פסח היה ביום א', אף אם היו מוטעים לפי דעתם של בני בבל, אבל למעשה צריכים לנהוג כחשבון בני א"י, והיו כמו כל ציור דאתם אפילו מוטעין. אבל לפי הצד הנ"ל דגם בני חו"ל קובעים לעצמם עד שישמעו מב"ד הגדול (משום דכך נאמר ההלכה לבני חו"ל או משום דכל ציבור קובעים לעצמם עד שישמעו מפי ב"ד הגדול) א"כ בזה"ל יש לבני בבל לעשות כחשבונם כיון שאין ב"ד הגדול. וכן לפי הרמב"ם ודעימ' פשוט שיש לבני בבל לשמור פסח כחשבונם ביום ג' דהא בני בבל טוענים דהלל הנשיא כבר קבע ר"ח באופן שפסח הוא ביום ג' לא ביום א'. הרי שיש לנו נפק"מ לדינא בין השיטות הנ"ל. (לפי הצד דבעינן הסכמת כל ישראל, ואפילו בני חו"ל, וכקשיית ר' אלחנן, לכאורה י"ל דבאותה שנה כיון שכל ישראל לא הסכימו על יום אחד א"כ אין קביעות ר"ח כלל. וצ"ע.)

עוד נפק"מ בין השיטות הנ"ל שיכול להיות נוגע אפילו בשנים אחרות הוא ע"פ הא דתניא במס' ר"ה דף כא ע"א שלח ליה רב הונא בר אבין לרבא כד חזית דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן עברה לה היא שתא ולא תחוש לה דכתיב שמור את חדש האביב שמור אביב של תקופה שיהא בחדש ניסן. עיין ברמ"ה במס' סנהד' דף

יג ע"ב שהקשה דלדין בשנה ט"ז במחזור נופלת תקופת ניסן בט"ו יום ג' תנ"ז ל"ו, עיי"ש, נמצא שגם תקופת טבת נמשכת לתוך ימי הפסח ואעפ"כ לא מעברין. עיי"ש מה שכתב לתוך דכיון דמקצת מיום שיתסר הוא כוליה יומא מתקופה חדשה חשיב ורק אם משכה תקופת טבת עד אורתא דשיתסר נהי שיבסר. אבל יש מעירים דבכל כמה שנים התקופה מתאחרת יותר ובוה"ז לפעמים אין התקופה נופלת ביום ט"ו כלל. (עד"ז) הקשה המפרש על הרמב"ם הל' קידוה"ח פ"ט ה"ג, עיי"ש.)

והנה לפי הרמב"ם ודעימ' לכא' כל זה לא קשה דהא לשיטתם בעינן קביעות ע"פ ב"ד הגדול, ולכן אי אפשר לקבוע קביעות אחרת ממה שקבע הלל הנשיא אף אם התקופה מתאחרת בזה"ל. (עיין בפנ"י במס' ר"ה שם שכתב נוסח אחר וז"ל היאך מצאנו ידיו ורגליו שאנו עושין כמה פעמים כל ימי פסח וימי סוכות בתקופה ישנה ולא חיישינן להא דרבא, ולמאי דפרישית אתי שפיר דבאמת התקופות אינן מעכבין כלל אלא למצוה בעלמא ובימי רבא היה מההכרח כיון דעדיין היו סמוכין וראוין לעבר שנה, משא"כ עכשיו שאין לנו סמוכין ואנו סומכין על חשבון הקביעות המסורה לנו מהלל בנו של רבי יהודה נשיאה אין חוששין כלל לעניני התקופה דאין דנין אפשר משאי אפשר. עכ"ל.) אבל לפי הראשונים (ובניהם הרמב"ם) הסוברים דהקביעות נעשית בזה"ל לכא' צריכים לשנות הקביעות ע"פ התקופה המאחרת. וצ"ב למה אין משנים הקביעות, ואפשר דזהו ראי' דקיי"ל כהרמב"ם ודעימ'.

ועי' בס' חמרא וחיי לסנהדרין שם שהביא בשם הרא"ש ביאור להא שאין אנו חוששים בזמן הזה לתקופה וז"ל והא דלא חיישינן האידנא לא למקצת החג ולא לכוליה החג ואין מעברין אפילו תפול התקופה אחר החג י"ל משום דאין מעברין על התקופה לבדה ואביב ופירות האילן לא שייכי אלא בא"י וגם בזה"ל לעולם לא ימצא אביב בניסן ולא פירות האילן בעצרת הלכך כל עיבור שלנו אינו כי אם להשוות שנת הלבנה לשנת החמה ותקנו חכמים הראשונים מחזור של י"ט שנה וקבעו בה שבעה עיבורים ובוה ישו השנים כל ימי היותנו בגולה וכשנשוב למקומינו הראשון נעבר כאשר עשו מימי קדם. עכ"ל. הנה הפשטות היא דתירוצו של הרא"ש לא מתאים עם שיטת הרמב"ם, דלפי הרמב"ם אי אפשר לומר דחשבוננו הוא ע"פ הא שאנו בגלות, דלהרמב"ם גם כשאנו בגלות עדיין אזלינן בתר חשבון א"י. וא"כ לפי הרמב"ם בעינן עוד תירוץ למה אין משנים את הקביעות ע"י הסכמת בני א"י. וצ"ע.

אות לחופת
עימוד שהופך טקסט ליצירה
074041@gmail.com | 05276-74041

הפצה מרומים וחיפון ספרים
י בלוי
עד הבית

החלוקה הגדולה של ספרי המחבר
בתי כנסת, בתי מדרש, כוללים וישיבות, ואוצר הספרים
זכאים לקבל ספרים בחינם, וללא עלות משלוח
המלאי מוגבל! הזריז נשכר!
לפרטים ניתן לפנות למוקד ההזמנות של י. בלוי
bloy.co.il • 054-856-40-33 • bloyseforim@gmail.com
כמו"כ ניתן לרכוש את הספרים בתשלום סמלי

לפניות, הארות, ולהרשמה לקבלת הגיליון מידי שבוע במייל
ניתן לפנות בכתובת: emekhashavua@gmail.com
או להשאיר הודעה במספר: (001)- 516-581-3597
או בפקס: 1532-5326259
לתרומות והנצחות אפשר לפנות להנ"ל